REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA ŠOLSTVO IN ŠPORT

unisVET
uvajanje novih izobraževalnih programov na področju storitev

Naložba v vašo prihodnost
OPERACIJO DELNO FINANCIRA EVROPSKA UNIJA
Evropski socialni sklad

Helena Marolt in Nataša Tekavec

GOSPODARSKE DEJAVNOSTI

Program: TRGOVEC
Modul: TEMELJI GOSPODARSTVA
Vsebinski sklop: GOSPODARSKE DEJAVNOSTI

www.nova-izvrsba.com/

Ljubljana, junij 2009

Srednje poklicno izobraževanje

Program: **Trgovec**
Modul: **Temelji gospodarstva**
Vsebinski sklop: **Gospodarske dejavnosti**

Naslov učnega gradiva
Gospodarske dejavnosti

Ključne besede: **gospodarnost, sortiment, racionalizacija, špediter, pasivni in aktivni posli, komitent, grosisti in detajlisti, zavarovalna premija, prevozne listine.**

Seznam kompetenc, ki jih zajema učno gradivo:
GD1: **Razlikovanje gospodarskih dejavnosti.**
GD2: **Razumevanje sektorske preobrazbe gospodarstva.**

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

338(075.3)(0.034.2)

MAROLT, Helena, 1977-
Gospodarske dejavnosti [Elektronski vir] / Helena Marolt in Nataša Tekavec. - El. knjiga. - Ljubljana : GZS, Center za poslovno usposabljanje, 2009. - (Srednje poklicno izobraževanje. Program Trgovec. Modul Temelji gospodarstva. Vsebinski sklop Gospodarske dejavnosti)

Način dostopa (URL): http://www.unisvet.si/index/index/activityId/81. - Projekt UNISVET

ISBN 978-961-6413-22-0

1. Tekavec, Nataša

250902784

Avtorici: **Helena Marolt in Nataša Tekavec**
Recenzentka: **Sonja Mlinarič**
Lektorica: **Darinka Suljević**

Založnik: **GZS Ljubljana, Center za poslovno usposabljanje**
Projekt unisVET

URL: http://www.unisvet.si/index/index/activityId/81

Kraj in datum: **Ljubljana, junij 2009**

To delo je ponujeno pod licenco Creative Commons:
Priznanje avtorstva - Nekomercialno - Deljenje pod enakimi pogoji.

Učno gradivo je nastalo v okviru projekta unisVET Uvajanje novih izobraževalnih programov v srednjem poklicnem in strokovnem izobraževanju s področja storitev za obdobje 2008-2012, ki ga sofinancirata Evropska unija preko Evropskega socialnega sklada in Ministrstvo Republike Slovenije za šolstvo in šport. Operacija se izvaja v okviru operativnega programa razvoja človeških virov za obdobje 2007 – 2013, razvojne prioritete: Razvoj človeških virov in vseživljenjskega učenja, prednostna usmeritev Izboljšanje kakovosti in učinkovitosti sistemov izobraževanja in usposabljanja.

Vsebina gradiva v nobenem primeru ne odraža mnenja Evropske unije. Odgovornost za vsebino nosi avtor.

(UVODNI NAGOVOR AVTORIC)

Spoštovani dijaki in učitelji!

Pred vami je učbenik, Gospodarske dejavnosti, kateri je namenjen kot učni pripomoček pri M 1 Temelji gospodarstva za program Trgovec. Avtorici upava, da vam bo kot pomoč pri učenju na poti do znanja.
Pregled snovi je zbran v kazalu, teoretične vsebine pa so v večini dopolnjene s primeri iz prakse in sličicami, za katere upava da vam bodo všečne.

Vsako poglavje se začne z razlago teorije, ki je označeno z ikonco .

Ikonca *vas opozori, da je potrebno odstavek še posebej pozorno prebrati. Določena poglavja v učbeniku vam omogočajo projektno delo in na to vas opozori sonček*
Novi pojmi so na koncu vsakega poglavja posebej razloženi in na to razlago vas opozori .

Veliko znanja, ki ga pridobite pri sklopu Gospodarske dejavnosti se navezuje na ostale module ali sklope posameznih modulov in povezuje v celoto na katero vas opozori odprta mapa. *Na koncu vsakega poglavja lahko utrdiš svoje znanje z nalogami in vajami za utrjevanje, ki se skrivajo pod ikono* *.V učbeniku so navedene tudi določene spletne strani, katere vam omogočajo razširiti svoje znanje in pridobiti več podatkov o določenem poglavju* *.Določene teme v učbeniku omogočajo medpredmetno povezovanje* *, kar nam omogoča pridobitev širših in trajnejših znanj.*

Želiva vam veliko uspeha pri usvajanju novih znanj in pri poučevanju Gospodarskih dejavnosti in upava, da vam bo najin učbenik olajšal potovanje do znanja in uspeha.

Lepo vaju pozdravljava avtorici
Helena Marolt in Nataša Tekavec

KAZALO

1. TEMELJNI POJMI GOSPOARSTVA 9
1.1. RAZMERJE POTREB IN DOBRIN 10
1.2. VPLIV POTREB NA RAZNOVRSTNOST G.D. 11
2. FAZE GOSPODARSKIH DEJAVNOSTI 12
2.1. FAZA PROIZVODNJE 12
2.2. FAZA PRIMARNE DELITVE 14
2.3. FAZA MENJAVE 15
2.4. FAZA POTROŠNJE ALI PORABE 15
3. GOSPODARSKE DEJAVNOSTI IN UDELEŽENCI V GOSPODARSVU 16
3.1. EKONOMSKI KROŽNI TOK 16
3.2. DELITEV DELA 17
3.2.1. DELITEV ZNOTRAJ PODJETJA 17
3.2.2. DELITEV DELA MED PODJETJI 18
3.2.2.1 NACIONALNA DELITEV DELA 18
3.2.2.2. MEDNARODNA DELITEV DELA 19
3.3. POSLEDICE TEHNIČNE IN GOSPODARSKE DELITVE DELA 20
3.4. GOSPODARSKA UREDITEV 20
3.5. UDELEŽENCI V GOSPODARSTVU 21
3.6. STRUKTURA PODJETIJ V SLOVENIJI 22
3.6.1. VLOGA PRIMARNEGA SEKTORJA 24
3.6.2. VLOGA SEKUNDARNEGA SEKTORJA 25
3.6.2. VLOGA STERCIARNEGA SEKTORJA 25
3.6.4. POMEN OBRTI IN INDUSTRIJE V RAZVITIH GOSPODARSTVIH V SLOVENIJI 25
3.7. TRGOVINA 27
3.7.1. DEJAVNOST TRGOVINE 27
3.7.2. VRSTA TRGOVIN 27
3.7.2.1. NOTRANJA TRGOVINA 28
3.7.2.2. ZUNANJA TRGOVINA 29
4. PROMET 30
4.1. NALOGE PROMETA 30
4.2. PROMETNA PODJETJA IN NJIHOVE ZNAČILNOSTI 31
4.3. PRIMERJAVA PROMETNIH PODJETIJ 31
4.3.1. POŠTNA DEJAVNOST 31
4.3.2. ŽELEZNICA 32
4.3.3. CESTNI PROMET 32
4.3.4 LADJARJI 32
4.3.5. ZRAČNI PREVOZ 33
4.3.6 PRIMERJAVA PROMETA MED SEBOJ 33
5. ŠPEDITER 34
5.1. STORITVE ŠPEDITERJA 34
5.2. ODGOVORNOST ŠPEDITERJA 34
5.3. OBVEZNOSTI ŠPEDITERJA 34
5.4. ZASTAVNA PRAVICA ŠPEDITERJA 35
5.5. PRAVICE ŠPEDITERJA 35
5.6. GOSPODARSKI POMEN ŠPEDICIJE 35
6. BANKE 36
6.1. VLOGA BANK V PROMETU 36
6.2. BANKE OPRAVLJAJO NASLEDNJE POSLE 36
6.3. HRANILNICE 36
7. ZAVAROVALNICE 38
7.1. ZAVAROVALNA PREMIJA 38

7.2. VRSTE ZAVAROVANJ 39
7.3. PODROČJA ZAVAROVANJA 40
7.3.1. PREMOŽENJSKO ZAVAROVANJE 40
7.3.1. OSEBNO ZAVAROVANJE 40
7.4. GOSPODARSKI POMEN ZAVAROVANJA 40
7.4.3. ZAVAROVALNICE KOT POMEMBEN DEJAVNIK NA TRGU40
DENARJA IN KAPITALA 38
8. TURIZEM 42
8.1. DEJAVNIKI TURISTIČNE PONUDBE 42
8.2. DEJAVNIKI TURISTIČNE POVPRAŠEVANJA 43
8.3. DEJAVNIKI TURIZMA GLEDE NA RAZLIČNE KRITERIJE 43

Poklicne kompetence

- Razlikovanje gospodarskih dejavnosti
- Razumevanje sektorske preobrazbe gospodarstva

INFORMATIVNI CILJI

- Pojasni vpliv potreb na raznovrstnost gospodarskih dejavnosti.
- Ovrednoti posamezne faze gospodarske dejavnosti.
- Predstavi gospodarske dejavnosti in udeležence v gospodarstvu.
- Prikaže razvoj sodobnega tržnega gospodarstva ter pomen sektorjev dejavnosti .
- Opiše gospodarske dejavnosti v primarnem sektorju.
- Opiše gospodarske dejavnosti v sekundarnem sektorju.
- Predstavi dejavnost in vrste trgovine.
- Opiše vrste prometa in njihove značilnosti.
- Opredeli vlogo špediterja.
- Analizira vlogo bank v prometu blaga in storitev.
- Opredeli gospodarski pomen zavarovalnic in predstavi vrste zavarovanj.
- Opredeli področja dejavnosti v turizmu in vrste turizma.

FORMATIVNI CILJI

- Analizira vlogo ekonomskih osebkov.
- Ponazori gospodarsko dejavnost z ekonomskim krožnim tokom.
- Ugotavlja posledice tehnične in družbene delitve dela.
- Analizira strukturo podjetij po dejavnosti, velikosti in lastnini v Sloveniji.
- Oceni vlogo terciarnega sektorja v razvitih gospodarstvih in v Sloveniji.
- Razvrsti posamezne gospodarske dejavnosti v primarni, sekundarni in terciarni sektor.
- Analizira pomen obrti in industrije v razvitih gospodarstvih in v Sloveniji.
- Analizira vlogo trgovine.
- V praksi poišče različne organizacijske oblike trga.

- Primerja prevozne pogodbe in listine v različnih vrstah prometa in ugotavlja položaj posameznih udeležencev v prometu.
- Prepozna vlogo bančnega sistema Slovenije.
- Ugotavlja pravice in obveznosti udeležencev zavarovalne pogodbe.
- Preuči primerjalne prednosti slovenskega turizma.

1. TEMELJNI POJMI GOSPODARSTVA

Delitev potreb:

Glede na pomen delimo potrebe na:

- **Potrebe življenjskega** pomena ali primarne oziroma eksistenčne (potreba po hrani, potreba po obleki, potreba po čistilih, potreba po stanovanju).

- **Druge potrebe** – luksuzne oziroma sekundarne (potreba po modnih oblačilih, po delikatesnih specialitetah, po obisku gledališča, kina, CD, DVD).

Glede na to, kdo jih izraža, delimo potrebe na:

- **Potrebe posameznika** (po stanovanju, hrani, družbi, pripadnosti, prijateljstvu…).

-**Potrebe družbe** - skupine ljudi(lokalne skupnosti, mesta, države, razreda, družine), primer: po urejeni infrastrukturi, po urejenem zdravstvenem domu, varstvu otrok, urejeni šoli…

Vsako razvito tržno naravnano gospodarstvo vzbuja potrebe pri posameznikih in družbi.

Potrebe si zadovoljujemo z dobrinami. **Dobrine** so stvari (kruh, sadje, zelenjava, obleka…) ali storitve (frizerske, telefonija, poštne…) ki imajo to lastnost, da nam zadovoljujejo želje oziroma potrebe. Dobrine so lahko tudi nematerialne (prijateljstvo, ljubezen, zdravje…).

Potreba je želja posameznika ali določene skupine.
Dobrina je stvar ali storitev, ki ima lastnost, da zadovoljuje želje ali potrebe posameznika ali skupine

Delitev dobrin:

1. Glede na lastnosti:
- Materialne (kruh, čokolada, sadje, zelenjava, kolo, mobilni telefon, zgoščenka…).
- Nematerialne (znanje, prevoz, oskrba, varstvo..).

2. Glede na namen uporabe:
- Končne (čokolada, kruh, salama, sir, obleka, obutev…).
- Investicijske (surovine v predelovalni industriji, stroji in naprave, na katerih proizvajamo dobrine, avto …).

3. Glede na nastanek:
- Naravne (voda, zrak, svetloba,gozdovi…..) NEOMEJENE.
- Gospodarske – pridobljene v gospodarstvu (živila, obleke, pohištvo…) OMEJENE.

1.1. RAZMERJE POTREB IN DOBRIN

Razmerje potreb in dobrin je lahko naslednje:

Potrebe in dobrine so v enakem razmerju.

To razmerje je teoretično možno, vendar je v dejanskem svetu zelo redko.

Potrebe so večje kot razpoložljive dobrine.

Določene vrste dobrin so razpoložljive v manjšem obsegu**,** kot so potrebe.
Primer: Pitna voda je sicer neomejena dobrina, vendar vemo, da veliko število svetovnega prebivalstva trpi pomanjkanje pitne vode.

Potreb je manj kot razpoložljivih dobrin.

V delitvi dobrin smo omenjali neomejene dobrine, kot so zrak in svetloba. Tovrstnih dobrin je zaenkrat še v mnogo večjih količinah, kot je dejanska poraba.

To razmerje velja tudi v posameznih gospodarskih sistemih.
Če pogledamo slovensko gospodarstvo, je razpoložljiva količina dobrin, ki jih proizvedemo, bistveno večja, kot je potreba po posameznih dobrinah v Sloveniji.
To razmerje je eden izmed dejavnikov razvoja mednarodne trgovine.

Skušajte se spomniti, katere dobrine ste že spoznali pri predmetu Poznavanje blaga.

1.2. VPLIV POTREB NA RAZNOVRSTNOST GOSPODARSKIH DEJAVNOSTI

Glede na raznovrstnost potreb posameznikov in skupin, katere potrebe izražajo, pozna gospodarstvo različne oblike gospodarskih dejavnosti.
Primer: hrana se pridobiva in proizvaja v kmetijskih in živilsko predelovalnih gospodarskih enotah, do potrošnikov pride preko posredovanja trgovskih dejavnosti.

Zgornji primer kaže na raznolikost, povezanost in medsebojno soodvisnost gospodarskih dejavnosti.

Delitev gospodarskih dejavnosti:

Primarna - pridobivanje dobrin iz narave (kmetijske gospodarske enote).
Sekundarne – predelava surovin (primarnih dobrin) v končne dobrine (živilska industrija).
Terciarne – posredovanje dobrin končnim porabnikom (trgovine in storitvene dejavnosti).

1. Pomislite in zapišite, s katerimi potrebami ste se srečali v zadnjem mesecu. Pri zapisu potreb jih skušajte razvrstiti po naslednjem kriteriju:

Potrebe življenjskega pomena	***Druge potrebe***

2. V tabelo razvrstite naštete potrebe (***lakota, potreba po stanovanju, potreba po zabavi, žeja, potreba po prijateljstvu, potreba po izobrazbi, potreba po obleki, potreba po varstvu otrok, potreba po urejeni infrastrukturi, potreba po avtomobilu***) po kriteriju, glede na to, kdo jih izraža!

Potrebe posameznika	***Potrebe družbe***

3. Pojasnite pojem dobrina in v kakšnem razmerju je dobrina s potrebo!
4. Naštejte 3 primere neomejenih dobrin in 3 primere omejenih dobrin!

5. Kako ločimo dobrine glede na izvor oziroma nastanek in uporabo? Pri vsakem naštejte po 3 primere!

S pomočjo različnih virov skušajte ugotoviti, katere družbene potrebe so najbolj prisotne v domačem kraju. Analizirajte te potrebe: katera skupina krajanov jih izraža, kakšne so možnosti pri zadovoljevanju izbranih potreb, katere dobrine bi zadovoljile izbrane potrebe. S pomočjo razgovorov in anket skušajte ugotoviti ali je zadovoljitev izbranih potreb sploh možno zadovoljiti, kakšna sredstva so potrebna in kako bi lahko pridobili ta sredstva.

2. FAZE GOSPODARSKIH DEJAVNOSTI

Poslovanje vsake gospodarske dejavnosti se odvija v več fazah , ki si sledijo in so med seboj močno soodvisne.

Faze gospodarskih dejavnosti delimo na naslednja področja:

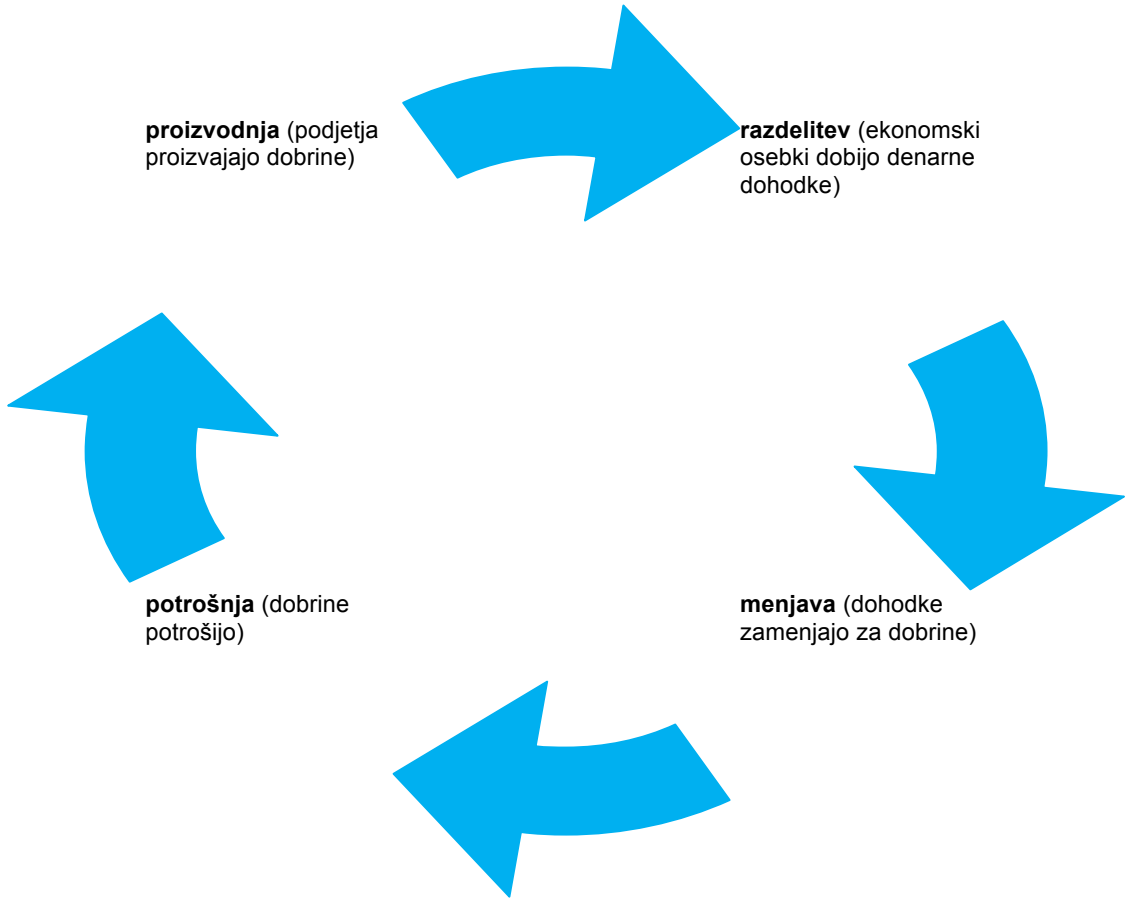

Vse štiri faze se neprestano ponavljajo, zato gospodarjenje imenujemo tudi reprodukcija. V procesu morajo sodelovati vse 4 faze, drugače procesa ni.

2.1. FAZA PROIZVODNJE

V tej fazi gospodarske enote ali samostojni podjetniki **pridobivajo dobrine**:

- Iz narave in sicer iz panog:
  kmetijstvo, rudarstvo, gozdarstvo, pridobivanje nafte..

- Jih predelujejo iz naravnih surovin, kot so:
  žito, železova ruda, hlodovina, surova nafta…

- Ali jih umetno ustvarjajo v kemični industriji:
  zdravila, kemična vlakna, barve, laki, čistila….

- Pri tem je potrebno **sprejemati** naslednje **odločitve**:

- Kaj proizvajati, za koga? Kar trg povprašuje!
  Na podlagi raziskave prodajnega trga se oblikujejo odločitve o proizvodnem programu ali sortimentu*. S pomočjo raziskave ugotovimo kakšna je ponudba in povpraševanje določene dobrine, katere ciljne skupine so potencialni porabniki določene dobrine, katera starostna skupina kupuje določeno dobrino, kakšen je socialni status in struktura prebivalstva na bodočem trgu izbrane dobrine. Struktura dobrin se mora prilagajati potrebam.

- Kako izdelati največ dobrin, najvišje kakovosti z minimalnimi stroški?
  Pri proizvodnji dobrin je potrebna maximalna možna racionalizacija ob ustrezni kakovosti, kar pomeni velika delovna storilnost* z minimalnimi možnimi stroški. Racionalizacija pripomore h konkurenčnosti na trgu in k večjemu zaslužku na enoto dobrine.

- Koliko dobrin lahko potrošniki porabijo in kupci kupijo?
  Če izhajamo iz raziskave prodajnega trga, dobimo podatek, koliko dobrin trg - potrošniki porabijo in kolikšna je ponudba tovrstnih dobrin, že prisotna na trgu. Z ustrezno politiko oglaševanja je potrebno na trgu razvijati in negovati povpraševanje po dobrinah in njihovo potrošnjo. Ljudje smo naravnani tako, da oglaševalske akcije v nas velikokrat vzbudijo potrebo ali željo po dobrini, četudi je v danem trenutku ne potrebujemo.

- Kdaj je najugodnejši čas za proizvodnjo in ponudbo na trgu?
  Z raziskavo prodajnega trga ugotavljamo običaje in navade potrošnje. Z analizo teh podatkov lahko ugotovimo, kdaj je najustreznejši čas za proizvodnjo in pojavitvijo na trgu. Pri tem lahko podjetje izbira med štirimi osnovnimi strategijami:
- **Biti prvi z izdelkom na trgu** (kar pomeni, da mora podjetje delati veliko na razvoju in vlagati v posodobitev proizvodnje).
- **Zasledovati vodilnega** (kar pomeni, da mora dobro spremljati in poučevati razvoj vodilnega proizvajalca istovrstnih dobrin na trgu in hitro osvajati izdelke ter s tem hitri razvoj in prilagodljivost proizvodnje).
- **Prenos tehnologije** (kar pomeni nakup tuje tehnologije).
- **»Jaz tudi«** (pri tem pa gre za posnemanje dobrih proizvajalcev na trgu in sledenje njihovi proizvodnji).

Sortiment je skupina proizvodnih izdelkov določene gospodarske enote ali določene panoge.
Delovna storilnost je določena količina izdelkov, stvari, ki jih kdo naredi v časovni enoti.
Racionaliacija pomeni delovanje delovnega procesa tako, da ob največjem možnem še dovoljenem izkoristku delovne sile in delovnih sredstev z najmanjšo možno stopnjo stroškov naredimo največjo možno količino izdelkov ustrezne – sprejemljive na trgu, kakovosti.

1. Kako delimo faze gospodarskih dejavnosti?
2. Pojasnite fazo proizvodnje!
3. Na katera vprašanja si je potrebno odgovoriti v fazi proizvodnje?
4. Kako dobimo podatke, ki nam pomagajo oblikovati proizvodnjo?

2.2. FAZA PRIMARNE DELITVE

V tej fazi si podjetja in ljudje , razdelijo pridobljene dobrine iz narave, predelane iz naravnih surovin, in umetno ustvarjene dobrine.
V tej fazi je potrebno sprejemati naslednje odločitve :

- Kako se bo ustvarjena proizvodnja delila
Svetovna proizvodnja žita je celota, ki jo je potrebno razdeliti med svetovno prebivalstvo. Koliko bo posamezni del prebivalstva dobil, pa je politika odločanja svetovnega gospodarstva. Če pogledamo okoli sebe, lahko ugotovimo, da bi lahko rekli, da je delitev

neenakomerna, ker vemo, da je na eni strani hrane preveč, na drugi strani pa milijoni ljudi trpijo lakoto in zaradi nje tudi umirajo.

- Koliko in kaj bo kdo dobil (odvisno od ponudbe in povpraševanja)
Današnje gospodarstvo je naravnano izjemno tekmovalno. Med seboj tekmujemo posamezniki, podjetja, družbe, regije in države. Če samo pogledamo države Evropske unije, lahko ugotovimo, da je nenehno dokazovanje in tekmovanje na vseh področjih del vsakdana. Tovrstna naravnanost svetovnega gospodarstva pa odloča porazdelitev svetovne proizvodnje in dobrin. Bogatejše države z večjim kapitalom dobijo več, razvite države z manjšo kupno močjo pa manj.

- **Po kakšnih kriterijih poteka delitev**
Teoretično je temelj za pravični kriterij delitve ponudba in povpraševanje ter v veliki meri kupna moč. V vsakdanjem življenju pa je drugače.

Koliko od celotnega bogastva bo prejel posameznik (hrane, pijače, zemlje, denarja itd.), je vedno stvar človeške odločitve – torej ekonomske politike.

2.3. FAZA MENJAVE

V tej fazi gospodarske enote med seboj menjajo proizvodne dobrine.
Menjava poteka na dva načina:

1. blago za denar (prodaja)
2. denar za blago (nabava).

2.4. FAZA POTROŠNJE ALI PORABE

V tej fazi gospodarske enote proizvedene in med seboj zamenjane dobrine porabijo in s tem dosežejo uničenje teh dobrin.
Potrošnja je končni cilj celotne gospodarske oz. ekonomske dejavnosti družbe. Ta vpliva na proizvodnjo tako, da ji narekuje, kaj naj se prodaja.

Vse 4 faze gospodarskega procesa so neločljive**.**
Vsaka izmed faz deluje po lastnih zakonitostih, vendar v stalni odvisnosti od temeljnega proizvodnega odnosa.

V dnevnem časopisju ali revijah poiščite članke o delitvi dobrin pridobljenih iz narave. Pripravite kratek povzetek vsebine člankov in predstavite svoje mnenje o delitvi dobrin.

3. GOSPODARSKE DEJAVNOSTI IN UDELEŽENCI V GOSPODARSTVU

3.1. EKONOMSKI KROŽNI TOK

V ekonomskem krožnem toku sodelujejo gospodinjstva (družine in neprofitne ustanove) in podjetja kot produkcijske enote (industrija, kmetijstvo)

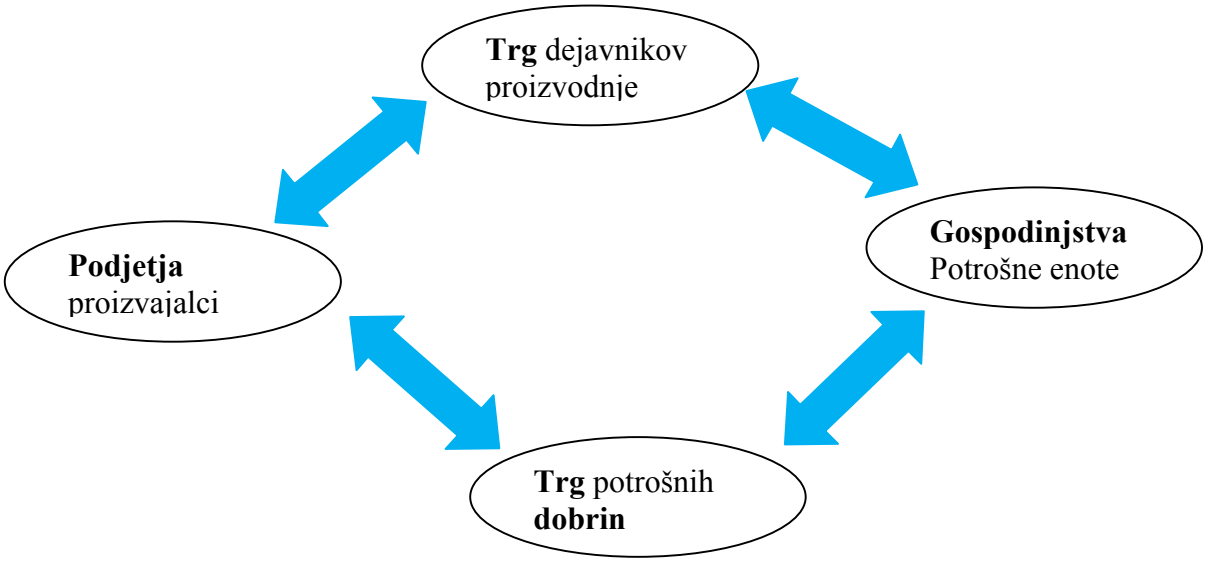

Ekonomski tok poteka v gospodarstvu v dveh smereh:

- **Stvarni ali materialni** tok, kjer poteka menjava dobrine za denar.
- **Denarni tok,** kjer poteka denar za znanje oziroma delovno silo.

1. Pojasnite posamezne elemente ekonomskega kroga!
2. Zakaj so po vašem mnenju medsebojno soodvisni vsi elementi kroga?

3.2. DELITEV DELA

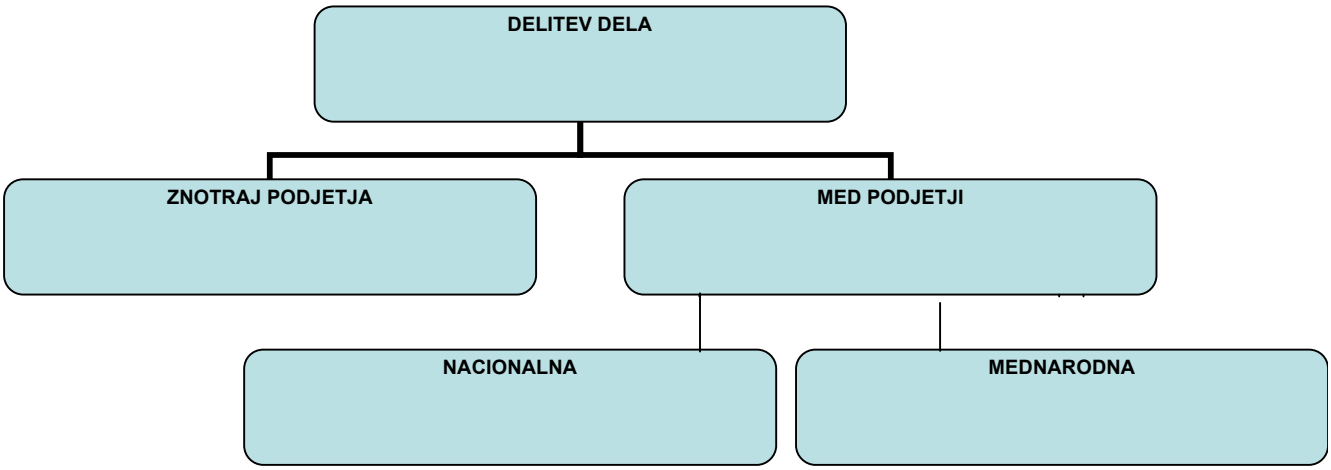

3.2.1 Delitev dela znotraj podjetja

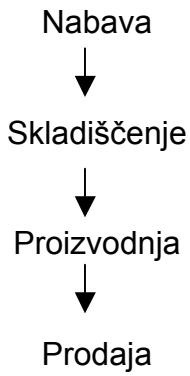

Znotraj gospodarske enote se deli delo po fazah kakor si sledi proces proizvodnje dobrin. Prva faza je NABAVA surovin, polizdelkov, pomožnega blaga,….
Glede na to, da je razhajanje časa med nabavo in proizvodnjo, je potrebno nabavljene dobrine skladiščiti kar predstavlja drugo fazo SKLADIŠČENJA.
Iz surovin v tretji fazi PROIZVODNJE s pomočjo delovne sile in delovnih sredstev proizvajajo končne dobrine. Zadnja faza v celotnem procesu je PRODAJA, kar predstavlja posredovanje končnih dobrin potrošnikom.

Primer: V živilski industriji nabavijo surovine denimo sadje v kmetijskih obratih ali enotah, ki jih za kratek čas do proizvodnje skladiščijo v skladišču. Ravno tako nabavijo vse pomožne materiale, kot so kozarci, pločevinke,etikete, embalaža…, ki so potrebni za proizvodnjo končne dobrine in jih ravno tako skladiščijo. Iz surovine izdelajo končne dobrine, kot so denimo kompoti, sokovi, marmelada. Izdelane končne izdelke prodajo trgovskim podjetjem, katera prodajo dobrine končnim porabnikom.

3.2.2. DELITEV DELA MED PODJEJI

Narodno gospodarska delitev dela je delitev dela med podjetji. Vsako podjetje je specializirano za svoje področje dela in od tod razlike med podjetji v vsebini delovanja.

3.2.2.1. NACIONALNA DELITEV DELA

V posameznih narodnih gospodarstvih poteka delitev dela ali specializacija na dva načina:
1. **Navpična ali vertikalna specializacija oz. delitev dela**

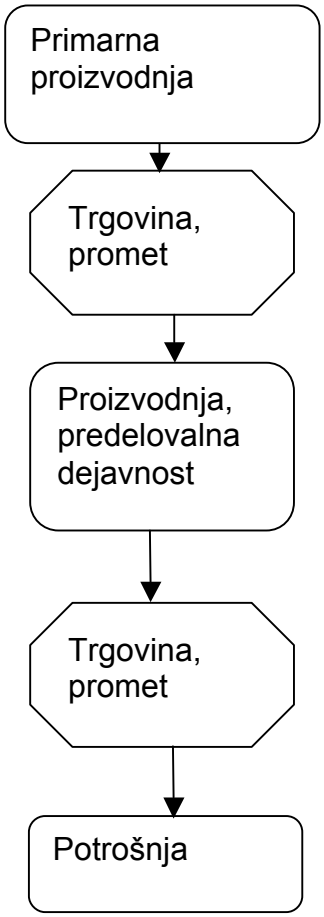

Primer: Živilska industrija
- **Primarno proizvodnjo** predstavljajo vsi kmetijski obrati, ki proizvajajo kmetijske pridelke.
- **Trgovina in promet** predstavljata trgovanje med kmetijskimi obrati in predelovalno industrijo. Ob sklenitvi prodaje je potrebno kmetijske pridelke pripeljati do skladišč proizvodno predelovalne dejavnosti.
- **Proizvodno predelovalna dejavnost** predstavlja vsa živilska industrija, ki iz kmetijskih pridelkov proizvaja - predeluje končne izdelke.
- Proizvodna podjetja **prodajo** svoje izdelke **trgovinam na debelo* in na drobno***, te posredujejo izdelke končnim porabnikom oz. potrošnikom. Od

proizvodnje do prodaje je potrebno izdelke s **prometom** pripeljati, na kraj, kjer potrošniki povprašujejo.
- **Potrošnjo** predstavljajo gospodinjstva in ostale gospodarske enote, katere izdelke živilske industrije porabijo oz. potrošijo.

Trgovina na debelo je trgovsko podjetje, ki trgovsko blago kupuje pri proizvajalcih in jih posreduje trgovinam na drobno.
Trgovina na drobno je trgovsko podjetje, ki trgovsko blago nabavlja pri trgovinah na debelo in jih posreduje – prodaja končnim porabnikom.

2. Vodoravna ali horizontalna specializacija oz. delitev dela

Podjetja si ne sledijo zapovrstjo, pač pa opravljajo delo v enaki gospodarski panogi, vendar različne izdelke.

Primer:

http://www.eta-kamnik.si/
http://www.europages.si/imenik-podjetij/did-02/rezultati.html

3.2.2.2. MEDNARODNA DELITEV DELA

V mednarodni delitvi dela vsaka država proizvaja tiste izdelke, za katere ima najboljše pogoje, kot so nahajališča surovin, podnebje, tehnologija, znanje in delovna sila.

Mednarodna delitev dela ima **prednost**, da proizvodnjo organizirajo na tistih področjih, kjer z minimalnimi stroški dosežemo maximalne učinke.
Slabost mednarodne trgovine je odvisnost trgovanja od družbeno političnih situacij (vojna na bližnjem vzhodu je povzročila težave z oskrbo nafte).

3.3. POSLEDICE TEHNIČNE IN GOSPODARSKE DELITVE DELA

Tehnična delitev dela omogoča večjo specializacijo posameznega področja in s tem večjo učinkovitost posamezne dejavnosti.
Gospodarska delitev dela omogoča specializacijo po posameznih panogah, ki so ločene glede na dejavnost poslovanja.
Ta specializacija omogoča, da se vsaka gospodarska enota lahko prilagodi razpoložljivim surovinam, ki so na razpolago na določenem področju, delovni sili, tehnologiji, znanju in trgu.

3.4. GOSPODARSKA UREDITEV

Gospodarska ureditev določa razmerje med področji odločanja posameznika in področja odločanja države. Poznamo naslednje gospodarske ureditve:

1. **Svobodno tržno gospodarstvo**

- V tem primeru vsak delodajalec ali podjetnik sam odloča, kaj in kje bo proizvajal in kje ter pod kakšnimi pogoji bo prodajal (to urejajo trg / ponudba in povpraševanje) in vsak delojemalec se sam odloča, kje in za kakšno ceno bo vlagal svoje delo oz. svojo delovno silo. Država v tem primeru postavlja zakonski okvir, ki določajo:
  - Da se lahko vsak posamezni podjetnik svobodno odloča o proizvodnji in delovnih mestih.
  - Da so proizvodnja sredstva lahko v zasebni lasti.
  - Posameznik - potrošnik lahko svobodno razpolaga s svojimi prisluženimi prihodki.
  - Posameznik lahko svobodno odloča o svojem poklicu, izobrazbi in o svojem delovnem mestu.
  - Na trgu se srečujeta ponudba in povpraševanje in s tem oblikujeta ceno na trgu. Večja kot je ponudba in manjše povpraševanje, manjša je cena.

Prednosti tega sistema so:
- Gospodarsko učinkoviti se lahko svobodno razvijajo.
- Konkurenca na trgu in zasebna lastnina sta podlaga za spodbudo podjetnikom, razvoju gospodarstva in s tem boljši standard celotne družbe.

Slabosti tega sistema so:
- Zapostavljeni so gospodarsko in socialno šibkejši, stari bolni in brezposelni (ni toliko socialnih pomoči, vsak se mora dokazovati na trgu delovne sile).
- Zaostajajo potrebne in nedobičkonosne dejavnosti, kot je kmetijstvo.

2. Socialno tržno gospodarstvo

- Z vstopom v Evropsko unijo je ta sistem tudi v Sloveniji.
  Ta sistem je načeloma enak kot svobodno tržno gospodarstvo z razliko, da država z različnimi ukrepi posega v gospodarsko dogajanje in ga na nek način tudi usmerja. Tako je denimo država še vedno solastnik nekaterih podjetij, z davčnimi olajšavami pospešuje namestitev novih tovarn in odprtje novih delovnih mest, z različnimi ukrepi tudi posredno oblikuje izobrazbeno strukturo prebivalstva (omejitve vpisov, spodbude za izobraževanje posameznih poklicev..). Skrbi za socialno šibke z zdravstveno oskrbo, izplačilom socialnih pomoči in pokojnin. Država skrbi tudi za življenjske in kulturne potrebe posameznikov z obveznim osnovnim in brezplačnim šolanjem, subvencioniranjem nakupa stanovanj, uravnavanjem cen osnovnim življenjskim dobrinam, kot so kruh, mleko.

3.5. UDELEŽENCI V GOSPODARSTVU

V vsakem gospodarstvu je strnjen krog med udeleženci gospodarstva .
Te so:

- **Gospodarske enote - podjetja** imajo za temeljno nalogo pridobivanje dobrin oziroma nudenje storitev in pri tem ustvarjanje dobička. Gospodarske enote so vir zaslužka za delovno silo, ki prihaja iz gospodinjstev. S svojimi davki in prispevki sofinancirajo državni proračun. Za gospodinjstva so podjetja delodajalec in jim s tem zagotavljajo kupno moč.

- **Država** postavlja v gospodarskem sistemu pravne okvirje, ki do določene mere narekujejo poslovanje posameznega podjetja. Poleg tega država spodbuja razvoj gospodarstva z določenimi ukrepi (subvencije, olajšave, finančno pomočjo..). V nekaterih podjetjih, ki imajo nacionalni pomen, pa je pri nas država še prisotna tudi kot solastnik(zavarovalnice, banke…).
-

- **Gospodinjstva** so potrošniki ustvarjenih dobrin, s katerimi si zadovoljujejo svoje potrebe do mere, kot jim dopušča kupna moč, katero si ustvarijo s prodajo svoje delovne sile pri delodajalcih – podjetjih. Gospodinjstva z plačilom davkov na izplačano plačo prispevajo svoj delež v državnem proračunu. Država z različnimi ugodnostmi, brezplačnim šolanjem, izplačilom pokojnin in ostalih finančnih pomoči zagotavlja socialno varnost gospodinjstvom in s tem zagotavlja določeno stopnjo njihovega standarda.
-

Iz navedenega lahko ugotovimo, da se soodvisnost posameznih udeležencev v gospodarstvu prepleta in da brez prisotnosti in delovanjem vsakega izmed njih gospodarstvo ne deluje.

1. Katere delitve dela poznamo?
2. Kaj je značilno za narodnogospodarsko delitev dela?
3. Pojasnite narodno gospodarsko delitev dela!
4. Pojasnite tehnično delitev dela!
5. Pojasnite mednarodno gospodarsko delitev dela, njene prednosti in slabosti!
6. Pojasnite svobodno tržno gospodarstvo!
7. Pojasnite socialno tržno gospodarstvo!
8. Pojasnite vlogo posameznega udeleženca gospodarstva!

3.6. STRUKTURA PODJETIJ V SLOVENIJI

V Sloveniji delimo podjetja :

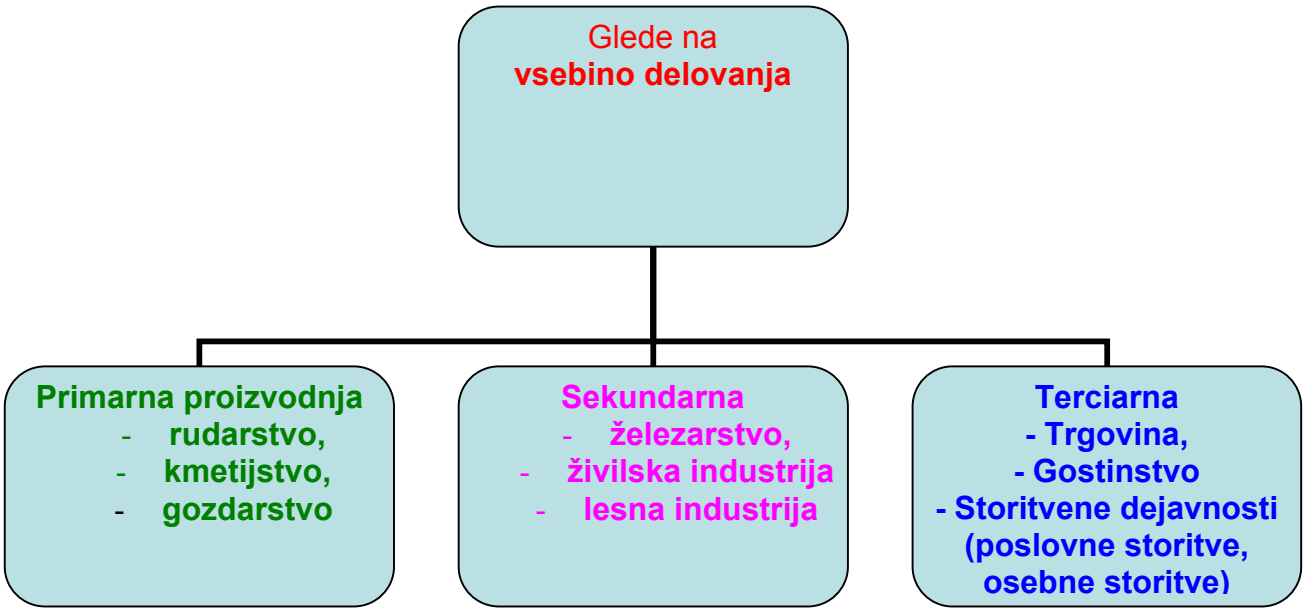

- **Primarna podjetja** so podjetja, ki pridobivajo surovine iz narave, ki so posledica dolgoročnih naravnih ciklusov ali pa so letni naravni pridelki. Pri svoji proizvodnji morajo paziti, da ne presežejo letnega prirasta oziroma ne izčrpavajo preveč zemlje.
- **Sekundarna podjetja** so podjetja, ki iz surovin proizvajajo končne dobrine. Pri tem upoštevajo zahteve trga oziroma potrošnje.
  Primer: Tovarna čokolade Gorenjka, Živilska industrija Kolinska, Tovarna oblačil Mura….
- **Terciarna podjetja**, katerih je v zadnjih letih v Sloveniji največ pa so posredniki končnih dobrin potrošnikom oziroma kupcem.
  Primer: trgovska podjetja Mercator, gostinski obrati Hoteli Portorož…

1. Katere delitve dela poznamo?
2. Pojasnite delitev dela znotraj podjetja!
3. Kateri dve vrsti nacionalne delitve dela poznamo?
4. Na primeru razložite vertikalno in horizontalno delitev dela!
5. Kaj je značilno za mednarodno delitev dela?

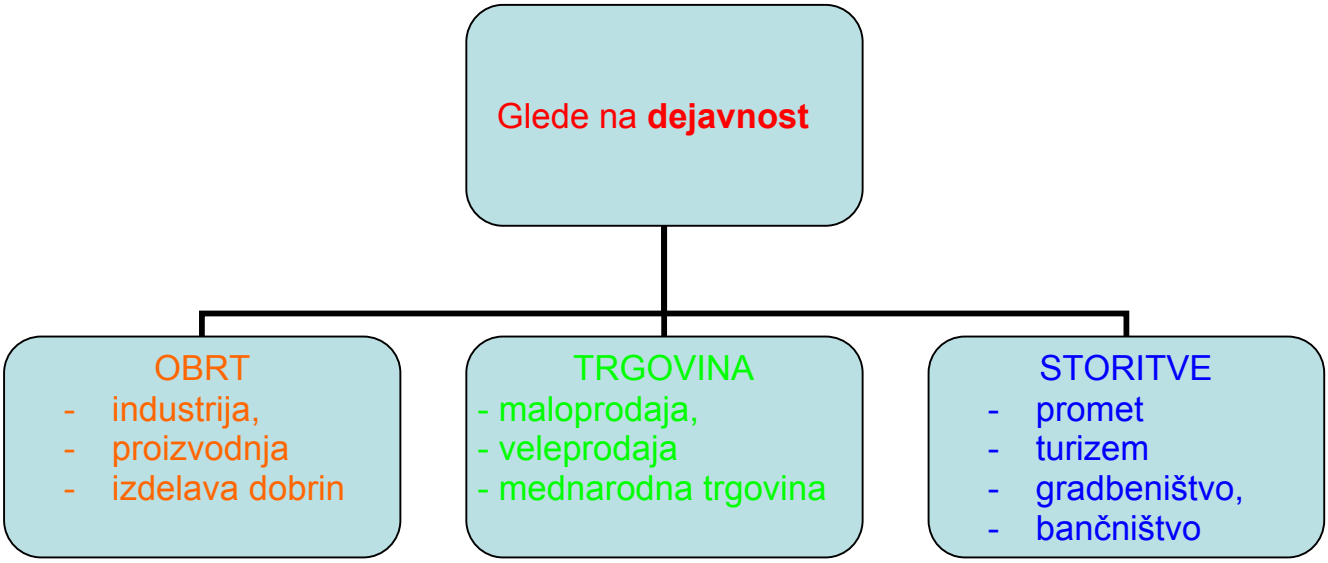

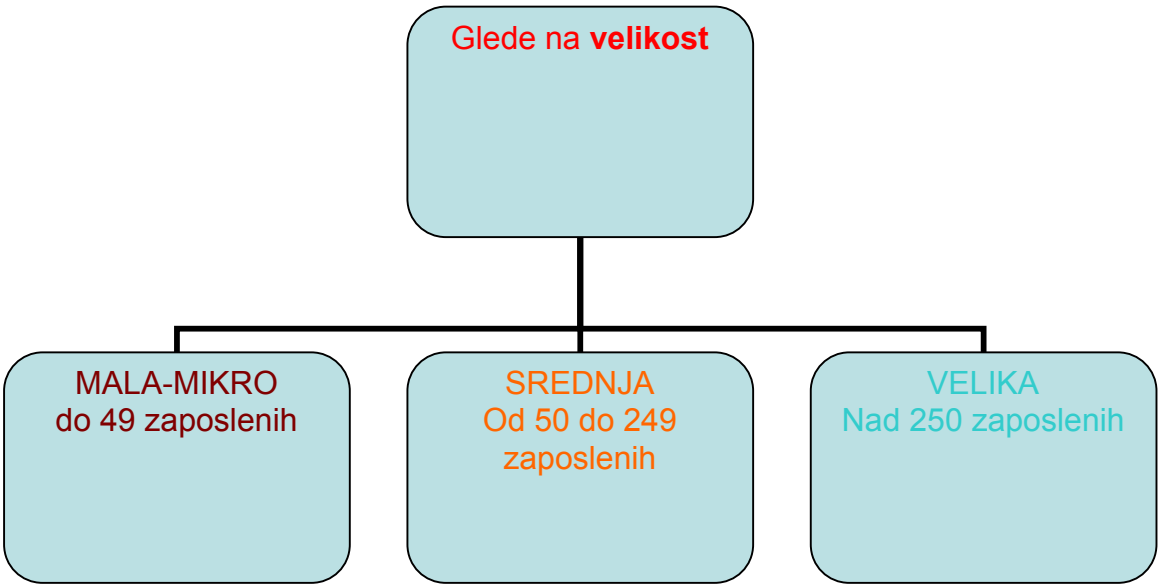

1. Pojasnite delitev podjetij glede na velikost!
2. Pojasnite delitev podjetij glede na dejavnost!

Prispodobe, ki jih pogosto slišimo v krogih gospodarstva, so:

MIŠKE - so mala podjetja, ki nimajo želje po rasti, pač pa jim je pomembno, da imajo stabilno politiko poslovanja.

GAZELE – so podjetja, ki zelo hitro rastejo, zaposlujejo in razvijajo nove proizvode - dobrine.

SLONI – so zelo velika in zaradi tega tudi težko prilagodljiva - okorna.

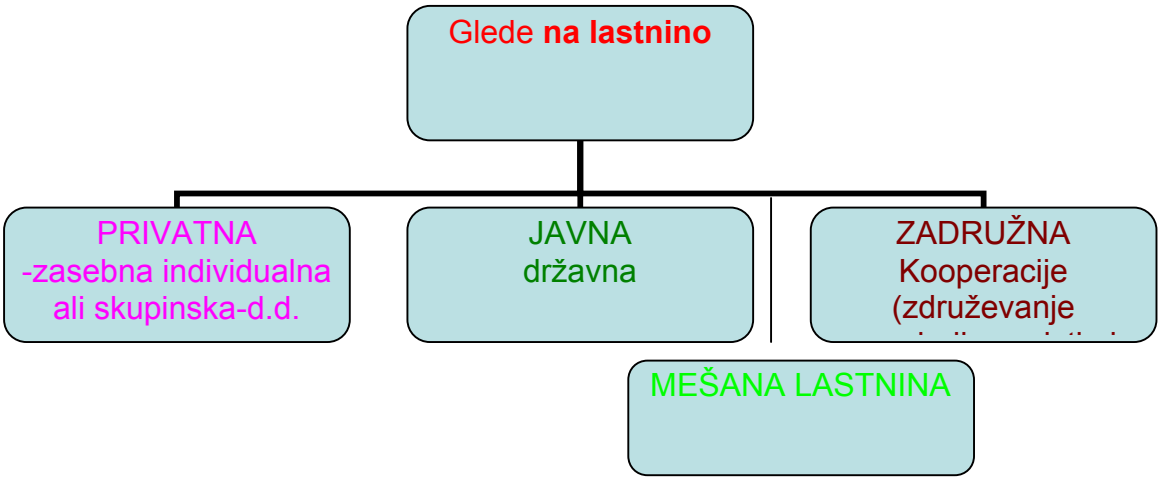

Privatna podjetja so običajno manjša zasebna individualna ali skupinska. Velikokrat so to tudi družinska podjetja.
Javna podjetja ustanavlja država ali občine z namenom zadovoljevanja potreb občanov oziroma državljanov. Primer: komunalna podjetja.

Zadružna podjetja nastanejo z združevanjem posameznikov z enakimi interesi, z namenom da enotno nastopajo na nabavnem in prodajnem trgu.
Primer: kmetijske zadruge.

Mešana podjetja so tista, katerih lastnina je lahko delno privatna in delno državna ali delno domača in delno tuja (tuji vlagatelji).

3.6.1. VLOGA PRIMARNEGA SEKTORJA

Vloga primarnega sektorja v gospodarskem sistemu je pridobivanje surovin iz naravne. Pri nas je med primarnimi panogami najbolj razširjeno gozdarstvo in kmetijstvo, nekoliko manj rudarstvo. Razvoj primarnega gospodarstva pogojuje na eni strani narava in na drugi strani politika države. Evropska unija daje dokaj velik poudarek razvoju primarne dejavnosti kmetijstva, kajti ob dovolj veliki predelavi hrane kmetijske panoge s svojim delovanjem tudi pomagajo k ohranjanju okolja.

3.6.2. VLOGA SEKUNDARNEGA SEKTORJA

Sekundarni sektor iz pridobljenih surovin proizvaja končne izdelke. Ta vloga je pomembna za vsak razvit gospodarski sistem, saj prodaja končnih dobrin prinaša večji dohodek kot prodaja surovin. Poleg tega je tudi sekundarni sektor priložnost za zaposlitev in vir zaslužka.

3.6.3. VLOGA TERCIARNEGA SEKTORJA V RAZVITIH GOSPODARSTVIH IN V SLOVENIJI

Po letu 2000 je prišlo tako v večjih svetovnih središčih kot tudi v Sloveniji do spremembe prisotnosti gospodarskih dejavnosti. V prejšnjem času je bil sekundarni sektor vodilni glede ustvarjanja BDP kot tudi glede zaposlovanja, danes pa je vodilni terciarni sektor. Če samo pogledamo v svoji bližnji okolici, lahko hitro ugotovimo, da nas obdaja več trgovskih in drugih storitvenih podjetij kot industrijskih obratov. Vloga terciarnega sektorja se je v zadnjih letih močno spremenila. Podatki kažejo, da je leta 2005 terciarni sektor zaposloval 70% aktivnih prebivalcev Slovenije. Prispevek k bruto družbenemu prihodku pa je ravno tako velik.

3.6.4. POMEN OBRTI IN INDUSTRIJE V RAZVITIH GOSPODARSTVIH IN V SLOVENIJI

Glede na majhnost Slovenije je razvoj malih in srednjih podjetij povsem razumljiv. Mala obrtna podjetja so tista, ki so hitro prilagodljiva in v večini imajo obrti v Sloveniji določeno tradicijo. Obrt in industrije so tako v Sloveniji kot v razvitih gospodarskih sistemih vir zaposlovanja in ustvarjanja blaginje vsake države.

1. Pojasnite vlogo primarnega sektorja v gospodarstvu!
2. Kaj je naloga sekundarnega sektorja?
3. Pojasnite vlogo terciarnega sektorja!

V domačem okolju skušajte poiskati privatno, javno in zadružno podjetje in ga predstavite.

3.7. TRGOVINA

3.7.1. DEJAVNOSTI TRGOVINE

Trgovska podjetja so podjetja, ki nabavljajo blago glede na zahteve trga, jih posredujejo naprej končnim porabnikom, ne da bi jih kakorkoli predelovali in s tem ustvarjajo dobiček.
Temeljna **dejavnost trgovine** je posredovanje nabavljenega blaga kupcem, končnim porabnikom. Pri tem govorimo o opravljanju storitvene dejavnosti posredovanja blaga od proizvodnje do porabe.
Trgovina poskrbi, da je blago pravočasno na prodajnih policah in se proda po takšni ceni, kot je sprejemljiva za kupce, ob enem pa trgovski družbi prinaša velik poslovni dobiček.

3.7.2. VRSTA TRGOVIN

Trgovine oziroma trgovske organizacije lahko ločimo po kriteriju v dve skupini: Kje nabavljajo blago? Komu in kako ga prodajajo?

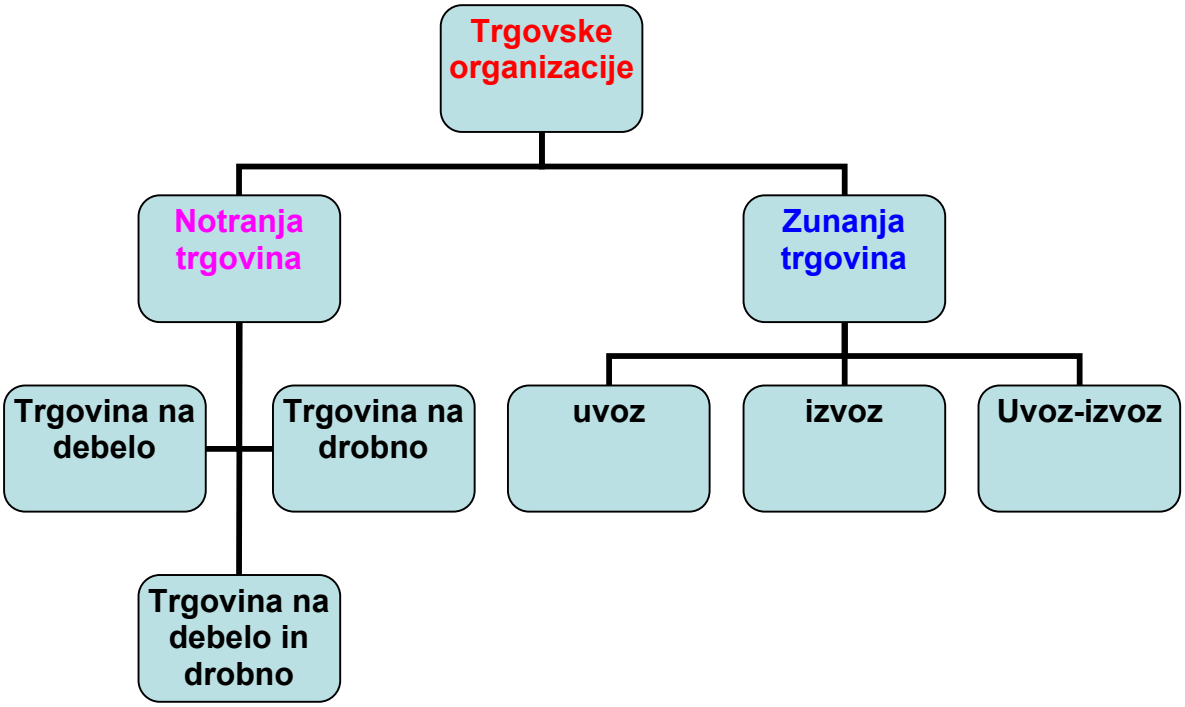

3.7.2.1. NOTRANJA TRGOVINA

Trgovina na debelo je trgovina, ki nabavlja blago pri proizvajalcih in ga prodaja obrtnikom in trgovinam na drobno v velikih količinah.

Značilnosti trgovin na debelo:

- **Prodajni prostor** je neke vrste skladišč, kjer so razstavljeni samo vzorci, blago pa se nahaja v transportni embalaži na paletah in v velikih regalih.

- **Blago** se nahaja v skladišču v velikih količinah, kar ima za posledico velik kapital, vezan v zalogah.

- **Prodaja blaga** trgovcem na drobno in obrtnikom je v velikih količinah in običajno z odplačilnim rokom 8 dni ali več.

- **Delovna sila –** večje število skladiščnih delavcev in administracije

Trgovina na drobno je trgovina, ki nabavlja blago pri trgovcih na debelo in pri proizvajalcih, prodaja pa končnim porabnikom - potrošnikom v manjših količinah.

Značilnosti trgovine na drobno:

- **Prodajni prostor** je urejen in pregledno ter vabljivo opremljen s policami, na katerih je zloženo trgovsko blago. Urejenost prodajnega prostora močno vpliva na uspeh prodaje.

- **Blago** se nahaja razstavljeno na prodajnih policah ali prodajnih vitrinah, označeno z maloprodajno ceno in stopnjo DDV. Višek blaga je shranjen v skladišču. Manjše zaloge zagotavljajo manjšo vezavo kapitala.

- **Prodaja blaga** – izvajajo jo za to usposobljeni prodajalci v manjših količinah. Naloga prodajalca je, da pred prodajo kupcu svetuje nakup po kupčevi odločitvi pa stehta, zmeri, prešteje količino, blago zaračuna in zavije.

- **Delovna sila** – največ je zaposlenih prodajalcev.

V današnjem času velikih trgovskih družb sta najpogostejši obliki prodaje na debelo in drobno.

3.7.2.2. ZUNANJA TRGOVINA

V zunanji trgovini poznamo 3 vrste trgovskih družb.

Družbe, ki prodajajo domače izdelke na tujem trgu, so **izvozniki.**

Družbe, ki prodajajo tuje izdelke na domačem trgu, so **uvozniki.**
Družbe, ki prodajajo tuje izdelke na domačem trgu in domače izdelke na tujem trgu, so **izvozno uvozna trgovinska podjetja.**

Zberite informacije o Slovenskih izvoznih, uvoznih podjetjih in jih predstavite. S čim se ukvarjajo, kam izvažajo in od kod uvažajo in katere vrste blaga.

1. Kaj je značilno za trgovska podjetja?
2. Kako delimo trgovinska podjetja?
3. Kaj je značilno za trgovino na drobno?
4. Izdelajte križanko v kateri boste utrdili učni sklop Trgovina. Geslo križanke naj bo Trgovina na drobno.

Povežite znanja zgodovine in geografije, tudi iz osnovne šole, in pomislite kaj pomeni mednarodna trgovina za Slovenijo in kako daleč segajo poti blaga do Slovenije in iz nje. Kdaj v zgodovini že govorimo o obrti in delitvi dela.

www.sloexport.si/Help1.htm

http://www.izvoznookno.si/aktualno/?id=573

4. PROMET

4.1. NALOGE PROMETA

Promet izpolnjuje naslednje naloge:

- Promet omogoča ljudem, da zadovoljujejo svoje potrebe po potrošnji različnih dobrin. Brez prometa bi ljudje uporabljali le to, kar se proizvaja v njihovi neposredni okolici.
- Promet omogoča delitev dela med podjetji na notranjem in mednarodnem območju.
- Promet je pogoj za kulturno in politično sožitje ljudi. Brez prenosa sporočil ne bi mogli uveljavljati enotnih zakonov…
- Je pogoj za kulturno in politično sožitje ljudi.

4.2. PROMETNA PODJETJA IN NJIHOVE ZNAČILNOSTI

Vrste transporta:

- **Pošta** posreduje sporočila, prenaša blago manjše teže, posreduje denarna nakazila, npr. Pošta Maribor.
- **Železnica** prevaža potnike, kosovno blago večjega obsega, vagonske pošiljke, sporočila (pisma, časopisi) *primer: Ljubljanske železnice d.d.*
- **Prevozniki tovora v cestnem prometu** prevažajo s cestnimi vozili blago na manjše in večje razdalje, *primer: Viator Vektor, Ljubljana.*
- **Prevozniki v notranji in pomorski plovbi – ladjarji** prevažajo blago in potnike po vodnih poteh.
- **Prevozniki v zračnem prometu** so letalska podjetja, ki prevažajo potnike, blago visoke vrednosti in sporočila, *primer: Aerodrom Ljubljana.*
- **Podjetja za transport po ceveh** opravljajo transport na velike razdalje, predvsem nafte in zemeljskega plina, *primer: Geoplin d.o.o. Ljubljana.*

4.3. PRIMERJAVA PROMETNIH PODJETIJ IN LISTIN PO RAZLIČNIH VRSTAH PROMETA IN UGOTAVLJANJE POLOŽAJA POSAMEZNIH UDELEŽENCEV V PROMETU

4.3.1. POŠTNA DEJAVNOST

Opravljajo pošte, ki so večinoma javna podjetja.

Značilnosti posredovanja poštnih pošiljk:

- Obveznost prenašanja iz enega namembnega mesta na drugega.
- Imajo pridržano pravico posredovanja pisnih sporočil.
- Zavezani so k poštni tajnosti.

Opravlja tudi del plačilnega prometa pa tudi prevoz potnikov s poštnimi avtobusi in telekomunikacijske storitve (telegram). Svoje posredovanje zaračuna po ceniku ter ne uporablja pogodb, razen za poštno ležeče žige in nabiralnike.

Oddati morate nujno sporočilo iz Ljubljane v Koper. Katere možnosti ponuja pošta?

4.3.2. ŽELEZNICA

Opravlja transportno dejavnost prevoza blaga in potnikov v notranjem in zunanjem prometu. Ločimo naslednje vrste pošiljk:

- **Kosovna pošiljka** se izroča s tovornim listkom, pri čemer mora biti označena z lističi, če je sestavljena iz več kosov (zaboj, vreča).
- **Vagonska pošiljka** predstavlja blago nad 6 ton, ki se izroči s tovornim listom;
- **Zbirna pošiljka** nastane z združitvijo številnih kosovnih pošiljk različnih pošiljateljev za različne prejemnike.

Prevozno sredstvo so vagoni, tovorni ali potniški.

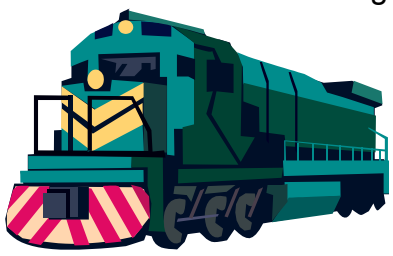

PREVOZNA POGODBA predstavlja **tovorni list v notranjem prometu**, za blago ali **tovorni list CIM** v mednarodnem prometu; v potniškem prometu pa je **vozovnica**.

1. Katere vrste pošiljk ločujemo?
2. Kaj omogoča kombiniran prevoz?
3. Katera prevozna sredstva poznaš in jih opiši?

4.3.3. CESTNI PROMET

Se opravlja na osnovi koncesije, razen prevoza za lastne potrebe. Prevozna sredstva: tovornjaki, specialna vozila in avtobusi.

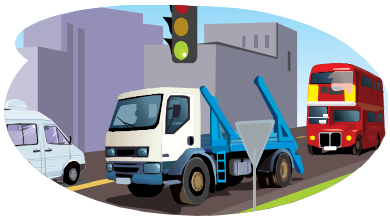

PREVOZNA LISTINA je tovorni list – **CMR** – **mednarodni sporazum o prevozni pogodbi**.

TIR – **pa omogoča hitrejšo odpravo na meji**.

Razmislite in napišite zakaj kupec pogosto zahteva duplikat prevoznega lista kot dokazilo za izvršeno pošiljko ? Ali je smotrno, da kupec zahteva izročitev duplikata ali je dovolj, da mu ga samo pokažejo? Utemeljite svoj odgovor.

4.3.4. LADJARJI

Notranja plovba se deli na : vlečni prevoz s potiskanjem, potisno navezo in *lash* tehniko.

Prevozni listini sta **rečni tovorni list in nakladnica.**

V pomorski plovbi ločimo tovorne in potniške ladje.
Imamo linijske prevoze. Za opravljanje te vrste prevoza so potrebne pristaniške naprave.
PREVOZNO POGODBO predstavljata **konosament** in **nakladnica**.

Oblikujte skupna stališča, za katero blago je notranji in zunanji prevoz posebno primeren.

4.3.5. ZRAČNI PREVOZ opravljajo letalske družbe. Ločimo linijske (redne proge) in čarterske prevoze blaga in potnikov.

4.3.6. PRIMERJAVA PROMETA MED SEBOJ

	CESTNI	***ŽELEZNIŠKI***	***ZRAČNI***
CENA	poceni (kratka razdalja), dražja (dolga razdalja)	Poceni	draga
HITROST	razmeroma hitra	hitra	hitra
DOSTAVA	do vrat	ni možna dostava do vrat	ni možna dostava do vrat
SLABOSTI	onesnaževanje okolja, hrup in stroški za protihrupne ukrepe, prometne nesreče, dražja gradnja cest zaradi visokih obremenitev	odgovornost (železnica mora dokazati, da ni kriva za škodo, sicer velja za krivo - izjema so naravne katastrofe in naravni procesi = gnitje, rjavenje)	cena, hrup

V prevozniških podjetij se pozanimajte o voznih redih in cenah prevozov, delo si razdelite po skupinah, ki naj štejejo od 4 do 6 udeležencev. Destinacije prevozov si izberite poljubno. Primerjajte cene različnih oblik prevoza. Razmislite kateri dejavniki bi vplivali poleg cene še na odločitev prevoza.

http://www.posta.si/index.aspx
http://www.slo-zeleznice.si/
http://www.luka-kp.si/intro/
http://www.lju-airport.si/

Izdelajte delovni list, s katerim boste utrdili pridobljena znanja o vsebinskem sklopu Promet .

5. ŠPEDITER

Je posrednik med pošiljateljem in prevoznikom, kateri organizira prevoze, sklene pogodbo z najugodnejšim prevoznikom ter uredi potrebne dokumente. Lahko uredi tudi zavarovanje in carinjenje ter kontrolira prispetje pošiljke na namembno mesto.

5.1. STORITVE ŠPEDITERJA

- Lastnim prevozom.
- Zbirni transport (špediter izbira pošiljke različnih pošiljateljev različnim prejemnikom v isti smeri), manjši stroški.
- Skladiščenje.
- Zavarovanje, carinjenje.

5.2. ODGOVORNOST ŠPEDITERJA

Odgovoren je za vsako poškodbo ali zamudo, ki jo povzroči sam. Ni odgovoren za krivdo prevoznika ali za dogodke, za katere sam ni kriv.

5.3. OBVEZNOSTI ŠPEDITERJA

- Mora pregledati blago, ki ga je prevzel.
- Skrbno mora izbrati vmesne špediterje in prevoznike.
- Ukrepati mora v pošiljateljevo korist (primer: hitro pokvarljivo blago).

5.4. ZASTAVNA PRAVICA ŠPEDITERJA

Blago lahko zaseže, če ne dobi plačila za svoje storitve. Velja samo v času, ko je blago v njegovih rokah.

5.5. PRAVICE ŠPEDITERJA

- Pravica do povračila dejanskih stroškov in provizije.
- Zastavna pravica (za svoje terjatve).
- Pravica do prevoza.
- Dajanje naročil vmesnim špediterjem.

1. Kakšna je razlika med špediterjem in prevoznikom?

5.6. GOSPODARSKI POMEN ŠPEDICIJE

- Prihranek časa in stroškov.
- Ugodnosti v zvezi z odpravo blaga.
- Zanesljiva kalkulacijska osnova (za naročnika).
- Olajšava pri poslovanju.
- Ugodnosti zaradi povezave med financiranjem in poravnavo obveznosti.

Špediter priskrbi prevoz uvoženih banan iz Kopra v Maribor. Zaradi stavke carinikov blaga ne more odpraviti na meji. Obstaja nevarnost, da se banane pokvarijo. Kaj lahko špediter stori, če pri naročniku trenutno ni dosegljiva odgovorna oseba?

Špediter je posrednik med pošiljateljem in prevoznikom, kateri organizira prevoze, sklene pogodbo z najugodnejšim prevoznikom ter uredi potrebne dokumente.

http://www.fersped.si/podjetje/40let.htm
http://www.rcm.si/dejavosti.aspx

Izdelajte rebus,premetanko ali križank , s katerim boste utrdili pridobljena znanja o vsebinskem sklopu Špediter.

6. BANKE

6.1. VLOGA BANK V PROMETU

So specializirane organizacije za opravljanje denarnih poslov in z denarjem povezanim poslom. Pravni položaj bank ureja poseben zakon. Na čelu bančnega sistema je **Banka Slovenije**, ki je **Slovenska centralna banka**.
Njeno delovanje ureja Zakon o banki Slovenije z dne 25.6.1991. Njene funkcije so skrb za stabilnost valute, za splošno likvidnost v državi in do tujine, kontrolira banke in hranilnice, opravlja emisijo (izdajanje denarja) ter posle za Republiko Slovenijo.

6.2. BANKE OPRAVLJAJO NASLEDNJE POSLE

Prejemajo vse vrste denarnih vlog pravnih, fizičnih oseb (pasivni posli), dajejo kredite in posojila (aktivni posli), opravljajo plačilni promet, odkupujejo čeke in menice, poslujejo s tujimi plačilnimi sredstvi, izdajajo vrednostne papirje in kreditne kartice, opravljajo tudi posle v zvezi s sefi.

Banke so specializirane organizacije za opravljanje denarnih poslov in z denarjem povezanim poslom.

6.3. HRANILNICE

So finančne organizacije, ki zbirajo prihranke občanov in jih namenjajo za kreditiranje komitentov (obrt, zasebna dejavnost).
Pravimo, da je samostojna finančna organizacija, ki ponuja možnosti varnega nalaganja prihrankov ter uporablja zbrana sredstva za kreditiranje komitentov in spodbujanje dejavnosti kmetijstva, obrti in druge zasebne dejavnosti
Tako imamo:

- poštno hranilnico
- hranilnice
- hranilno-kreditne službe.

Registrirane morajo biti pri Banki Slovenije.

Pasivni posli finančnih ustanov so zbiranje vlog komitentov.

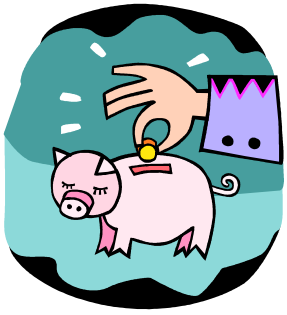

Vloge so: vloge na vpogled, vezane vloge, hranilne vloge, lastne obveznice, posojila drugih bank..
Finančna ustanova je upnik svojih strank. Za pridobivanje strank (vlagateljev) si prizadevajo z oglaševanjem in reklamiranjem (reklamni plakati, TV-oglasi).

Pri preverjanju kreditne sposobnosti banka zahteva predložitev naslednjih dokumentov: bilanco s poslovnim sporočilom revizorja, vmesno bilanco za čas predložitve kreditnega zahtevka, seznam premoženja, podatke o prometu, stanje naročil
finančne konstrukcije, finančni načrt za obdobje najemanje kredita, seznam garancij.
Kreditiranje je za gospodarstvo izjemnega pomena in predstavlja možnost nadaljnjega razvoja gospodarskih subjektov in posameznikov.

 Pasivni posli - prejemajo vse vrste denarnih vlog pravnih in fizičnih oseb.
Aktivni posli: banke in hranilnice dajejo kredite in posojila svojim komitentom.
Komitent - udeleženec v bančnem poslovanju pravna ali fizična oseba.
Hranilnice so finančne organizacije, ki zbirajo prihranke občanov in jih namenjajo za kreditiranje komitentov (obrt, zasebna dejavnost).

http://www.nlb.si/
http://www.koperskabanka.si/
http://www.unicreditbank.si/

 Izdelajte križanko, s katero boste utrdili pridobljena znanja o vsebinskem sklopu Banke. Geslo naj bo Pasivni posli.

7. ZAVAROVALNICE

Zavarovalnice so ustanove, ki prevzamejo del našega tveganja proti plačilu **zavarovalne premije.** Pravna podlaga za sklenitev zavarovanja je **zavarovalna pogodba**, ki jo sklene zavarovalec (zavarovalnica) z zavarovancem, ki pa je istočasno lahko tudi upravičenec. Pri tem zavarovalnica prevzame tveganje, prejme dogovorjeno premijo ter ponudi storitve ob nastanku zavarovalnega primera. Sklenitelj zavarovanja sklene zavarovalno pogodbo z zavarovalnico, plača premijo ter prejme zavarovalno storitev. Zavarovalnica sklene z skleniteljem zavarovanja **zavarovalno pogodbo. Sklenitelj zavarovanja ni nujno, da je tudi zavarovanec** (primer : vaši starši sklenejo zavarovalno pogodbo za vaše šolsko nezgodno zavarovanje, vi pa ste zavarovanci in upravičenci do odškodnine).

7.1. ZAVAROVALNA PREMIJA

je v denarju izražena vrednost, za katero se dogovorimo z zavarovalnico ob sklenitvi zavarovanja. Višina zavarovalne premije nam določa višino odškodnine, do katere smo opravičeni v primeru nastanka škode.
Kot posrednik lahko vstopi med partnerja zavarovalni zastopnik. Zavarovalnica lahko del tveganja prenese na druge zavarovalce, ki nastopajo kot pozavarovalci (ladje, avioni). Pogodbo lahko zamenja tudi zavarovalna polica, s katero zavarovalnica sprejme ponudbo zavarovanca.
Zavarovalna polica je obrazec, na katerem so vsi podatki zavarovalnice in zavarovanca, navedbe zavarovanj, izračun premije in obdobje, za katero velja zavarovanje.

Zavarovalna polica je dokument, ki služi kot dokazilo plačila zavarovalne premije in je temeljni dokument pri uveljavljanju odškodnine.

Zavarovanje s franšizo Zavarovanec sam prevzame določen procent škode. Pri premiji dobi za to popust. Primer pri avtih 1%, 2%, 5%.

1. Katere možnosti poznate, da bi se zaščitili pred tveganji? Kam bi uvrstili zavarovanje?
2. Opredelite razliko med zavarovalno polico in zavarovalno premijo.
3. Naštejte vsaj 5 zavarovalnic, ki jih poznate v Sloveniji in ugotovite, s katerimi vrstami zavarovanj se ukvarjajo?

Primer zavarovalne police:

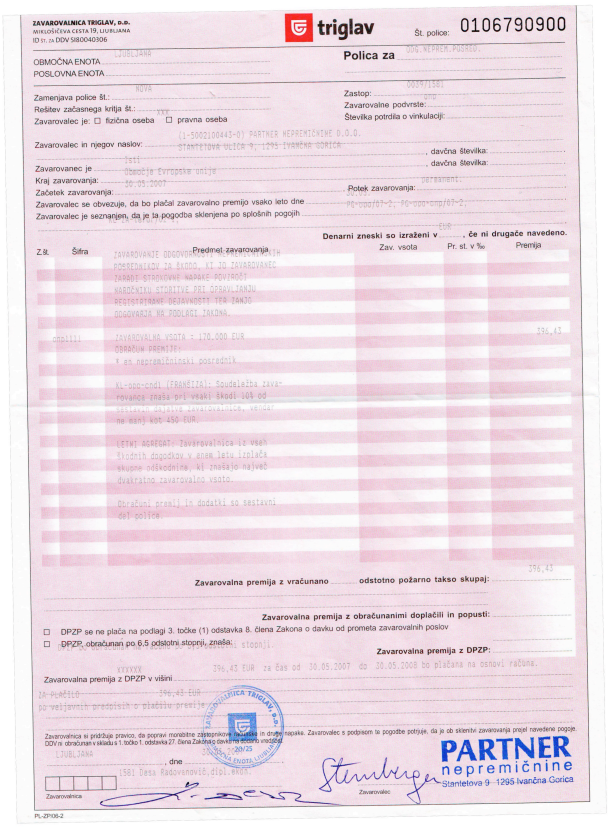
ZAVAROVALNICA TRIGLAV, D.D.
triglav
Št. police: 0106790900
Polica za
PARTNER nepremičnine
Stanetova 9 1295 Ivančna Gorica

Zakaj zavarovalnice lahko prevzemajo tveganje?
Zato ker:

- Izravnavajo nevarnost (zavarujejo veliko število oseb, a le nekaj se jih poškoduje in zahteva odškodnino).
- Porazdelijo nevarnost (delujejo na različnih področjih; ponekod je več nesreč, drugje jih sploh ni…),
- Ker si delijo nevarnost (velike nevarnosti prevzame več zavarovalnic skupaj).

7.2. VRSTE ZAVAROVANJ

Individualno zavarovanje je :

- Prostovoljno razen obveznega zavarovanja avtomobilske odgovornosti.
- Prispevek je odvisen od velikosti tveganja in se zanj odloča vsak posameznik.
- Storitve so individualno dogovorjene, premija zavarovanca mora pokrivati vse stroške.

Socialno zavarovanje je:

- Po zakonu obvezno (lahko je prostovoljno le dodatno).
- Prispevki temeljijo na podlagi socialnih izhodišč in jih določa zakon (odvisno od višine plače, približno 24,35% oz. prihodkov brezposelnih).

- Storitve ni mogoče individualno določiti, pač pa je določena z zakonom DURS-a.
- Delodajalec in delojemalec plačujeta skupaj prispevke v državno blagajno, le-ta pa v primeru primanjkljaja določi dodatna sredstva.

7.3. PODROČJA ZAVAROVANJA

7.3.1. Premoženjsko zavarovanje delimo na:

- Zavarovanje stvari (hiša, stanovanje, avto …)
- Zavarovanje pravic (primer: zavarovanje kreditov).
- Zavarovanje pred naraščanjem stroškov (primer: obvezno avtomobilsko zavarovanje, pravdni stroški-stroški sodišč..).
- Zavarovanje pred izgubo prihodkov (primer zavarovanja blaga, od katerega pričakujemo prihodek in je možno, da blago izgubimo, škoda zaradi uničenja proizvodne hale pri požaru…).

7.3.2. Osebno zavarovanje

- Prostovoljno zdravstveno zavarovanje (stroške zdravljenja, nadstandard, brezplačna zdravila…)
- Nezgodno zavarovanje (dnevno nadomestilo v primeru poškodbe ali povračilo stroškov in odškodnine v primeru nezgode).
- Življenjsko zavarovanje (plačilo določene vsote denarja ali rente dedičem v primeru smrti ali v primeru, če smo dlje časa življenjsko zavarovani, lahko po 65. ali 75. letu starosti prejemamo rento. To zavarovanje običajno sklepamo za 15 do 20 let).

7.4. GOSPODARSKI POMEN ZAVAROVANJA

7.4.1. Preoblikovanje nevarnosti v stroške

Vsako podjetje se pri svojem poslovanju lahko sreča z različnimi nevarnostmi, ki so zelo težko merljive vnaprej.

S sklenitvijo zavarovanja se zavarovalna premija lahko preračuna na enoto proizvoda ali storitve in se obračuna v prodajno ceno izdelka ali storitve.

7.4.2. Izboljšanje možnosti za financiranje

Ob sklenitvi zavarovanja kredita podjetja lažje pridobijo večja sredstva za financiranje svojega poslovanja.

7.4.3. Zavarovalnice so pomemben dejavnik na trgu denarja in kapitala

Zlasti pri življenjskem zavarovanju je zavarovalnica zbiralec kapitala, katerega vrača šele po preteku sklenitve pogodbe (15 do 20 let). Pri nezgodnem zavarovanju se zbere velik kapital, škode pa so običajno manj številčnejše od sklenitve zavarovanj, zato ostaja kapital v zavarovalnicah in s tem v gospodarstvu.

V domačem kraju obišči eno od zavarovalnic in opravi intervju z zavarovalnim agentom ali tehničnim osebjem v zavarovalnici. Poudarek naj bo na zavarovalni polici, kaj vse krije zavarovalnica in kakšna so tveganja v zavarovanju? Skušaj pridobiti tudi obrazce, ki so potrebni za sklenitev zavarovanja, tako individualnega kot skupinskega.

http://www.triglav.si/
http://www.adriatic.si
http://www.tilia.si/

Izdelajte delovni list, s katerim boste utrdili pridobljena znanja o vsebinskem sklopu Zavarovanje .

8. TURIZEM

Turizem je zelo hitro rastoča gospodarska dejavnost, ki v Sloveniji ustvarja 9% bruto družbenega prihodka.*

- Bruto družbeni dohodek (BDD) je vsota vseh storitev in dobrin, ki jih na domačem ali tujem trgu ustvarijo in prodajo aktivni prebivalci določene države.

S turizmom se ukvarjajo turistične organizacije (vsi organizatorji in izvajalci turističnih storitev). Njihova temeljna naloga je, da zadovoljujejo potrebe, ki so povezane s potovanji in bivanjem turistov, obiskovalcev in izletnikov v krajih zunaj stalnega bivališča.

Najpogostejše turistične potrebe so:

- Splošni oddih in rekreacija.
- Krepitev zdravja.
- Obisk krajev z kulturnozgodovinskih spomenikov.
- Obisk kulturnih, zabavnih, športnih prireditev.
- Pridobivanje dodatne izobrazbe in širjenja znanja (strokovne ekskurzije, seminarji).
- Zaradi političnih manifestacij in religijskih srečanj.

8.1. DEJAVNIKI TURISTIČNE PONUDBE

- **Nastanitev in gostinske storitve:** (prenočišča – kategorizacija z *, rekreacija, zabava, pošta, telefon, bolnica, možnost REN - a CAR–ja...)

- **Prometna dostopnost.**
- **Turistične znamenitosti: naravne** (vulkani, slapovi, gejziri).
- **Družbene** (gradovi, jezovi).

- **Turistične agencije** PALMA KOMPAS Intelekta

8.2. DEJAVNIKI TURISTIČNEGA POVPRAŠEVANJA

Ekonomski dejavniki: Razpoložljiva denarna sredstva (najprej zadovoljimo osnovne potrebe, presežek pa lahko namenimo tudi turizmu), raven cen turističnih storitev (ljudje z višjimi dohodki bodo plačali višje cene za turistične storitve, ker zahtevajo kakovostnejše storitve).

Demografski dejavniki: starost (mlajši – cenejše, srednja generacija – zahteva več udobja – dražje, starejša generacija – zahteva več udobja – potovanje v skupinah), izobrazba, poklic (boljša izobrazba in poklic – več potovanja, razlogi: več denarja, interesa in službena potovanja), zakonski stan (neporočeni, samski ljudje potujejo več).

Prosti čas: dopust, prazniki, vikendi → V tem času je več povpraševanja po turizmu!

Ostali dejavniki: varnost, politična stabilnost države (primer: Egipt, Bali), mediji (objava plačanih reportaž, lahko znižajo, zvišajo).

V turizmu se podjetniki srečujejo z visoko stopnjo porabe kapitala in slabo izkoriščenostjo zmogljivosti (sezono) ter s problemi delovne intenzivnosti in neenakomernega delovnega časa.
Pomeni vsako bivanje ali potovanje izven kraja začasnega oziroma stalnega bivališča

Razlogi: Dopust, službena potovanja, seminarji, zdravje, izobraževanje, športne prireditve, koncerti, kulturne prireditve, religiozni motivi, sejmi.

8.3. Vrste TURIZMA GLEDE NA RAZLIČNE KRITERIJE

- Gibanje in izvor turistov: domači, inozemski, nacionalni, mednarodni.

- Učinek v plačilni bilanci: aktivni (incoming), pasivni (outgoing).

*aktivni - kadar turisti polnijo našo blagajno
*pasivni- kadar prebivalci naše države potujejo v tujino in tam plačujejo storitve.

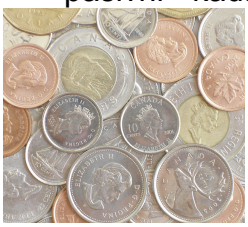

- Način organizacije potovanja: individualni, skupinski.

- Mobilnost: stacionarni, počitnice, tranzit, krožna potovanja, izletniški, vikend.

- Starost: otroški, mladinski, seniorski.

- **Vsebina:** zdravstveni, lovni, ribolovni, športni, poslovni, kongresni, delavski, sejemski, verski, navtični, planinski, kulturni, nakupovalni, turizem na kmetijah.

Povežite znanja z predmetom geografija in ugotovi naslednje: Kadar govorimo o turizmu, mislimo pogosto samo na počitniška potovanja. Naštejte in opredelite še druge razloge za potovanja in v zvezi z njimi storitve turističnih organizacij.

Raziščite katere skupine ljudi, upoštevajoč demografske dejavnike, pogosteje povprašujejo po turističnih storitvah.

Izdelajte križanko, s katero boste utrdili pridobljena znanja o vsebinskem sklopu Turizem. Geslo naj bo dejavniki turizma.